

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.12.54>

УДК 336.226.11:336.63

Ю. А. Малашенко,

к. е. н., доцент кафедри управління та адміністрування

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5748-8906>

А. Г. Єфременко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6212-0660>

В. В. Татарінов,

к. е. н., доцент кафедри економічного проектування та маркетингу,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7373-1267>

В. Г. Гноєвий,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економічного проектування та маркетингу,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1669-9680>

Ю. М. Заволока,

к. е. н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3616-1725>

**ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ У
СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ:
ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ**

*Yu. Malashenko,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Management and Administration,
Prydniprovskiy Institute of Private Joint Stock Company "Higher Education
Institution "Interregional Academy of Personnel Management"*

*A. Yefremenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Administration,
Prydniprovskiy Institute of Private Joint Stock Company "Higher Education
Institution "Interregional Academy of Personnel Management"*

*V. Tatarinov,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Economic Design and Marketing,
Prydniprovskiy Institute of Private Joint Stock Company "Higher Education
Institution "Interregional Academy of Personnel Management"*

*V. Hnoievyi,
PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Design and Marketing,
Prydniprovskiy Institute of Private Joint Stock Company "Higher Education
Institution "Interregional Academy of Personnel Management"*

*Yu. Zavoloka,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Administration,
Prydniprovskiy Institute of Private Joint Stock Company "Higher Education
Institution "Interregional Academy of Personnel Management"*

FINANCIAL MECHANISMS OF TAX AVOIDANCE IN THE INSURANCE SECTOR: CAUSES, CONSEQUENCES AND DIRECTIONS OF COUNTERACTION

Стаття присвячена комплексному аналізу проблеми ухилення від оподаткування страховими компаніями в Україні з урахуванням фінансових аспектів цього процесу. Розглянуто економічну сутність, причини, фінансові механізми та наслідки цього явища для державного бюджету, конкурентного середовища, фінансової безпеки та стабільності національного фінансового ринку.

Проаналізовано наукові дослідження і міжнародні підходи щодо виявлення податкових ризиків у сфері страхування, зокрема їх вплив на структуру фінансових потоків і податкові надходження. Виявлено ключові напрями ухилення: техніко-облікові питання, організаційно-правові схеми, перестраховування через нерезидентів та маніпулювання фінансовими показниками.

Окреслено кластери протидії: законодавчі, організаційні та інформаційно-аналітичні заходи, включно з інтегрованими платформами обміну фінансовими даними, використанням аналітики «великих даних» і підвищенням фінансової компетентності контролюючих органів. Отримані результати мають практичне значення для підвищення ефективності податкового адміністрування, зміцнення фінансової дисципліни та прозорості національного фінансового ринку.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the problem of tax evasion by insurance companies in Ukraine, taking into account its financial aspects and implications for the national financial market. The study reveals the economic essence, causes, and financial mechanisms of tax evasion practices, as well as their multidimensional consequences for the state budget, competitive environment, fiscal sustainability, and financial stability of the country. Particular attention is paid to the correlation between tax avoidance strategies and the structure of financial flows in the insurance sector, which affects the transparency of market operations and the efficiency of tax revenue generation. The research synthesizes scientific findings and international approaches to identifying and assessing tax risks in insurance, emphasizing the role of financial analysis, risk-based supervision, and cross-border data exchange in the prevention of abusive practices.

The article identifies the main channels of tax evasion: technical and accounting manipulations, organizational and legal schemes, reinsurance through non-resident entities, and the use of financial instruments aimed at minimizing tax

liabilities. Special focus is placed on the impact of aggressive tax planning and profit shifting on the integrity of the domestic financial system. Based on the analysis, the study outlines clusters of countermeasures, including legislative reforms, organizational improvements, and information-analytical instruments such as integrated digital platforms for financial data exchange, advanced financial monitoring systems, and the use of big data analytics. The paper also highlights the need to enhance the financial literacy and analytical capacity of supervisory and fiscal authorities to detect and prevent complex schemes of tax evasion in the insurance market.

The obtained results have practical significance for improving the efficiency of tax administration, ensuring fiscal discipline, and strengthening the transparency and resilience of the financial market. The findings contribute to the theoretical understanding of financial mechanisms of tax evasion and provide recommendations for developing an effective framework of financial and fiscal regulation in the insurance sector within the broader context of the national financial architecture.

Ключові слова: *податки, страхування, ухилення від оподаткування, страхові компанії, фінансові механізми, фінансова стабільність, фінансова безпека, фінансовий ринок, податкове адміністрування.*

Keywords: *taxes, insurance, tax evasion, insurance companies, financial mechanisms, financial stability, financial security, financial market, tax administration.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна система оподаткування в Україні потребує постійного вдосконалення з огляду на складність економічних процесів та необхідність забезпечення стабільних надходжень до бюджету. Однією з ключових проблем є ухилення від оподаткування, яке набуває особливої актуальності у сфері страхування.

Страхові компанії відіграють важливу роль у фінансовій системі держави, проте їхня діяльність часто пов'язана зі складними фінансовими операціями, що створює можливості для мінімізації податкових зобов'язань або повного їх уникнення.

Ухилення від оподаткування страховими компаніями має подвійний негативний ефект: по-перше, воно знижує обсяги податкових надходжень до бюджету, що послаблює фінансову стійкість держави; по-друге, створює нерівні умови конкуренції між сумлінними та несумлінними учасниками ринку. Ці процеси дестабілізують страхову галузь, знижують рівень довіри до неї з боку споживачів і державних інституцій, а також підривають ефективність податкової політики в цілому.

Таким чином, дослідження проблеми ухилення від оподаткування страховими компаніями є важливим як у науковому, так і у практичному вимірі, оскільки воно сприяє підвищенню ефективності податкової системи, забезпеченню справедливості оподаткування та зміцненню фінансової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ухилення від оподаткування у страховому бізнесі залишається однією з найменш розроблених у фінансово-економічній науці України, хоча її вплив на стабільність ринку фінансових послуг та формування державних доходів є беззаперечним. В українській науковій літературі питання ухилення від сплати податків розглядається як у загальноекономічному контексті, так і в межах фінансового сектору, зокрема страхування.

Дропа Я. Б., Замасло О. Т. та Андрущак Г. С. здійснили узагальнений аналіз причин та методів ухилення від оподаткування в Україні, визначивши ключові схеми мінімізації податкових зобов'язань. Автори наголошують на адміністративних, економічних і поведінкових факторах, що сприяють розвитку цього явища, та пропонують напрями протидії. Їхні результати корисні для розуміння макроекономічних механізмів, які можуть бути

застосовані і в страхуванні, зокрема у сфері трансферного ціноутворення та операцій із пов'язаними особами [3].

Інші науковці приділили увагу теоретичним, методичним і практичним аспектам оподаткування страховиків. Учений відзначає наявність суперечностей між нормами Податкового кодексу та правилами бухгалтерського обліку страхових операцій, що створює передумови для легалізованих форм ухилення. Він також наголошує на відсутності ефективних механізмів контролю за достовірністю податкових розрахунків страхових компаній [4, с. 202].

Вагомий внесок у вивчення міжнародного досвіду запобігання ухиленню від сплати податків зробили І. Г. Бірюкова та А. В. Гончаренко. У своїх працях вони дослідили практику провідних країн ЄС щодо протидії податковим зловживанням у фінансовому секторі та можливості її імплементації в українське законодавство. Автори наголошують на значенні профілактики та посилення контролю як ефективних засобів запобігання податковим порушенням [1, с. 205].

О. М. Воронкова у своїх працях звертає увагу на те, що чинний механізм оподаткування страхових компаній не є достатньо стимулюючим з точки зору розвитку галузі та не забезпечує високої фіскальної ефективності [2, с. 170]. Вона підкреслює, що податкова політика у страхуванні має бути гнучкішою та більш адаптованою до ризиків, притаманних фінансовому ринку.

Ковальчук К. Ф. та Петрова Л. В. здійснили періодизацію змін у системі оподаткування страхових компаній, визначивши ключові етапи еволюції податкових ставок, бази оподаткування та пільгових режимів. Автори систематизували наукові підходи до вдосконалення податкового механізму, що дозволяє оцінити ефективність регулювання комплексно та визначити напрями реформування [6, с. 817].

Попович Д. В., Герило А. В. та Костів М. Б. провели порівняльний аналіз законодавчих новацій у механізмах оподаткування страхових компаній

і дослідили міжнародний досвід податкового регулювання. Науковці підкреслюють, що адаптація зарубіжних практик може сприяти формуванню більш збалансованої податкової політики у сфері страхування [10, с.63].

Попри значну кількість публікацій, аналіз літературних джерел свідчить, що низка аспектів проблеми ухилення від оподаткування у страховому бізнесі залишається недостатньо вивченою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити причини, механізми та наслідки ухилення від оподаткування у страховому секторі України та розробити комплексні напрями протидії податковим зловживанням, що забезпечують прозорість ринку і фінансову стабільність держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкові питання для страховиків регулюються загальними нормами Податкового кодексу України (ПКУ): порядок формування оподатковуваного прибутку, особливості визнання доходів і витрат, режими для окремих операцій. Окремі норми ПКУ стосуються порядку коригувань пов'язаних з формуванням страхових резервів і специфіки страхових доходів, що робить ПКУ одним з ключових нормативних джерел для аналізу податкових ризиків у страхуванні. Основні податки: податок на прибуток (18%), податок на дохід від страхових премій (0% ; 3%), військовий збір та ПДВ [9].

Крім страхових премій, до податкової бази страховика включаються і інші джерела доходу: інвестиційні доходи від розміщення страхових резервів (наприклад, в цінних паперах), курсові різниці (особливо для нестрахових контрактів), інші доходи (наприклад, переуступки прав, прибуток від торгівлі цінними паперами тощо). Особливістю є формування страхових резервів, різниця між обліком за МСФЗ та НБУ створює можливості для податкової оптимізації

З огляду на важливість стабільності фінансової системи, питання податкової дисципліни страхових компаній набуває особливої актуальності. Недотримання податкових норм у цій сфері призводить не лише до втрат

державного бюджету, але й до спотворення конкурентного середовища на ринку фінансових послуг. У цьому контексті доцільно проаналізувати основні причини, що зумовлюють ухилення страхових компаній від оподаткування.

Причини ухилення від оподаткування страхових компаній можна згрупувати за трьома рівнями:

- Мікрорівень — корпоративна стратегія, внутрішній контроль, мотивація менеджменту.
- Мезорівень — галузева конкуренція, недосконалість законодавства, низький рівень нагляду.
- Макрорівень — податкова політика держави, економічна нестабільність, міжнародні податкові прогалини.

Узагальнена класифікація причин за рівнями дозволяє системно оцінити чинники, що впливають на податкову поведінку страхових компаній. З метою глибшого розуміння сутності цього явища доцільно розглянути окремі групи причин ухилення від оподаткування більш детально.

1. Економічні чинники:

✓ Високий рівень конкурентного тиску змушує компанії шукати шляхи зниження витрат, у тому числі податкових; У галузі страхування існує висока конкуренція, особливо між великими міжнародними групами. Компанії, що діють у різних юрисдикціях, часто застосовують податкове планування як інструмент зниження собівартості послуг і підвищення прибутковості.

✓ Нестабільність ринків і волатильність інвестиційних доходів створюють стимул до короткострокових податкових маніпуляцій.

✓ Великі обсяги фінансових потоків, що ускладнюють прозорий облік.

2. Правові та регуляторні причини:

✓ Складність та суперечливість законодавства. Податкове законодавство щодо страхових операцій має велику кількість винятків, спеціальних норм і обмежень, які часто інтерпретуються по-різному.

✓ Прогалини або неоднозначності в ПКУ щодо визнання доходів і бази оподаткування для деяких страхових операцій;

✓ Нерозвинені механізми контролю за операціями з нерезидентами і перестраховуванням;

✓ Часткова невідповідність наглядових вимог (НБУ) і податкового адміністрування (ДПС) у питаннях обміну даними;

✓ Складність застосування пільг для довгострокового страхування.

✓ Неоднозначні норми Податкового кодексу України щодо доходів і страхових резервів;

✓ Відсутність чітких правил щодо перестраховування з нерезидентами;

✓ Недостатній контроль з боку держави. Податкові органи часто не мають фахівців, здатних якісно оцінити специфіку страхових операцій, особливо у сфері перестраховування та інвестиційного страхування життя. Це призводить до того, що офшорні перестрахові схеми залишаються поза ефективним наглядом, а державні бюджети недоотримують значні суми податкових надходжень.

✓ Відсутність міжнародного обміну податковою інформацією. Часто страхові компанії проводять операції через іноземні дочірні підприємства, що ускладнює моніторинг їхніх фінансових потоків. Якщо такі країни не беруть участі у глобальних механізмах обміну податковими даними (CRS, FATCA), можливість податкових органів здійснювати ефективний контроль істотно обмежується. Це сприяє формуванню схем трансфертного заниження прибутків, переміщенню капіталів до офшорних зон та приховуванню реальних результатів фінансово-господарської діяльності.

3 Організаційно-управлінські чинники:

✓ Недосконалість внутрішнього контролю. У більшості страхових компаній функції внутрішнього аудиту зосереджені переважно на контролі фінансової стабільності та актуарних розрахунків, що зумовлює недооцінку податкових ризиків. Наявність слабо розвиненої системи комплаєнсу та податкового моніторингу призводить до того, що управлінські рішення щодо оптимізації оподаткування часто приймаються без належної оцінки ризиків і потенційних наслідків для фінансової репутації компанії.

✓ Корпоративна культура та стимулювання менеджменту. Деякі компанії формують систему мотивації керівників, що базується на фінансових показниках після сплати податків, що стимулює ухилення як спосіб покращення звітних результатів.

✓ Низька кваліфікація податкових органів;

✓ Відсутність інтегрованих баз даних для моніторингу фінансової діяльності;

✓ Недостатній контроль за страховими резервами;

4 Поведінкові й організаційні фактори:

✓ Низька податкова культура певних суб'єктів ринку;

✓ Мотивація до мінімізації податків через бухгалтерські маніпуляції.

✓ Недостатня кваліфікація податкових інспекторів у специфіці страхування;

✓ Специфіка бізнес-моделей окремих страховиків (висока частка інвестиційних доходів) ускладнює розмежування оподатковуваних потоків.

5. Макроекономічні та інституційні чинники

✓ Високе податкове навантаження та нестабільність політики. Часті зміни податкових правил, невизначеність у правозастосуванні та високі ставки податків на прибуток стимулюють компанії до пошуку альтернативних схем мінімізації податків. Зокрема, в Україні за останнє

десятиліття система оподаткування страхових компаній зазнала понад 20 нормативних змін.

✓ Корупційні ризики. Недосконалість регуляторного середовища та вибіркове застосування санкцій створюють умови, коли компаніям вигідніше домовитись із контролюючими органами, ніж сплачувати всі податки у повному обсязі. Це підриває принцип рівності платників і сприяє формуванню «тіньових практик» у галузі.

Таким чином, ухилення від оподаткування в страхуванні є системним явищем, що виникає не лише через бажання компаній зекономити, але й через структурні вади податкового адміністрування та асиметрію регуляторних правил між країнами.

Виходячи з викладеного, логічним продовженням дослідження є розгляд практичних аспектів функціонування механізмів ухилення від оподаткування у страховому секторі та пошук шляхів їх нейтралізації в контексті підвищення ефективності податкової політики.

Оскільки страхові компанії мають складну структуру доходів, існує кілька потенційних схем ухилення або мінімізації податкових зобов'язань:

1. Маніпуляції зі страховими резервами: завищення або заниження для коригування прибутку. Резерви — ключовий елемент балансів страховика. Варіації у методиках оцінки резервів (МСФЗ та нормативи НБУ), суб'єктивні припущення при актуарних оцінках дають можливість завищувати або занижувати резерви для коригування оподаткованого прибутку. Надмірне завищення резервів знижує оподатковуваний прибуток у поточному періоді; навпаки, їхнє заниження може використовуватись для створення «запасів» у майбутніх періодах. Ухилення може поєднуватись із недобросовісними бухгалтерськими маніпуляціями.

2. Перестрахування через афілійовані або закордонні компанії. Страхова компанія може співпрацювати зі своїми афілійованими компаніями або перестраховими структурами, щоб переуступити частину премій або резервів. Наприклад, договори перестрахування можуть бути побудовані так,

щоб зменшити оподатковуваний об'єкт страхових премій. (Оскільки премії за договорами перестрахування не включаються до бази, як зазначено в ПКУ.) Також може використовуватися «фронтіринг» (fronting) — коли страховик виступає як «поверхнева» компанія, але ризик передається далі.

3.Структурування договорів для використання різних ставок податку. Страхові компанії можуть формувати договори, які юридично підпадають під категорії з нульовою ставкою (наприклад, довгострокове страхування життя), навіть якщо економічно це близько до короткострокового страхування. Можливо використання «багатокомпонентних» договорів, де частина платежів формально належить до страхування з низькою ставкою податку, а інша частина — до інших послуг (консультації, додаткові сервіси), щоб «вилити» доходи в пільгові компоненти.

4.Оптимізація інвестиційної діяльності через податково вигідні інструменти. Страхові резерви інвестуються в різні активи. Якщо страховик розміщує резерви в низькоподаткових або податково ефективних інструментах, він може зменшити податок на доходи цих резервів. Можливо використання транснаціональних структур, коли частина інвестицій здійснюється через іноземні юридичні особи, щоб отримати податкові переваги або уникнути подвійного оподаткування (залежно від міжнародних договорів).

Після з'ясування основних причин та механізмів ухилення від оподаткування у страховому секторі важливо проаналізувати їхні наслідки, адже саме вони визначають масштаби впливу цього явища на економіку, фінансову стабільність держави та розвиток страхового ринку . Ухилення від оподаткування у страховій галузі має багатовимірний характер і впливає не лише на фінансові результати окремих компаній, але й на фіскальну стійкість держави, конкурентоспроможність ринку, довіру споживачів і навіть на стабільність фінансової системи в цілому.

Наслідки цього явища поділяють на макроекономічні, мікроекономічні та соціально-правові, і кожна з цих груп має специфічні прояви.

Макроекономічні наслідки:

1. Зменшення бюджетних надходжень. Основним наслідком ухилення є прямі втрати державного бюджету через несплату податку на прибуток, податку на доходи інвестиційного характеру та інших зборів.
2. Порушення принципу податкової справедливості. Ухилення великих страхових компаній призводить до нерівномірного розподілу податкового навантаження між учасниками ринку. Малі й середні страхові компанії, які не мають ресурсів для складних податкових схем, вимушені сплачувати податки в повному обсязі, що знижує їх конкурентоспроможність.
3. Дестабілізація фінансового сектору. Масове використання офшорних перестрахових схем створює ризики витоку капіталу з національної фінансової системи, що підвищує її вразливість до зовнішніх шоків.

Мікроекономічні наслідки:

1. Викривлення конкурентного середовища. Ухилення від сплати податків створює для окремих страховиків нечесну фінансову перевагу, що виражається у можливості зниження страхових премій за рахунок скорочення податкових витрат. Така практика спотворює ринкову рівновагу, підриває принципи добросовісної конкуренції та знижує привабливість прозорих фінансових моделей ведення бізнесу.
2. Зниження інвестиційної привабливості галузі. Для міжнародних інвесторів та регуляторів ключовим показником надійності фінансової системи є дотримання принципів податкової прозорості та корпоративної відповідальності. Наявність практик системного ухилення від оподаткування в окремих страхових компаніях призводить до втрати довіри до галузі, погіршення інвестиційного клімату та перерозподілу капіталу на користь фінансово стабільних держав.
3. Зростання внутрішніх фінансових ризиків. Системне використання агресивного податкового планування притаманне страховим компаніям із підвищеним рівнем фінансової нестабільності. Здійснення фіктивних перестрахових платежів або маніпуляції з прибутком призводять до

скорочення страхових резервів, що негативно впливає на платоспроможність і може поставити під сумнів здатність компанії виконувати свої зобов'язання у кризових ситуаціях.

Соціально-правові наслідки:

1. Підрив довіри до фінансових інститутів. Громадяни сприймають страхові компанії як важливу ланку соціально-економічної системи. Коли з'являються факти ухилення від податків або виведення коштів у офшори, це знижує рівень довіри до всього фінансового сектору.
2. Зростання соціальної нерівності. Зменшення податкових надходжень унаслідок ухилення від оподаткування обмежує фінансовий потенціал держави щодо фінансування соціально значущих сфер — медицини, освіти та соціального страхування. Така диспропорція спричиняє зміщення податкового тягаря у бік населення та малого бізнесу, що формує ефект регресивного оподаткування, коли великі корпорації сплачують у відносному вимірі менше, ніж пересічні платники податків.
3. Зростання тінізації економіки. Толерантність до ухилення великих гравців страхового ринку створює небезпечний прецедент — нормалізацію ухилення від податків. Це стимулює інші компанії наслідувати подібні практики, що розширює масштаби «сірої» економіки.

Також окремо виділимо наслідки для державного регулювання та політики такі як:

1. Втрата ефективності податкової системи. Зростання масштабів ухилення від оподаткування провокує уряд до підвищення ставок податків або запровадження нових фіскальних платежів з метою компенсації втрат бюджету. Проте такі дії мають контрпродуктивний ефект: збільшення податкового тиску стимулює нові форми ухилення, що породжує «замкнене коло податкової неефективності» — чим вищий рівень ухилення, тим більша податкова ставка, і навпаки.
2. Необхідність міжнародної співпраці. У глобалізованому страховому ринку боротьба з ухиленням неможлива без обміну податковою інформацією,

гармонізації стандартів звітності та спільних ініціатив у межах програм BEPS (Base Erosion and Profit Shifting).

Наслідки ухилення від оподаткування страхових компаній мають системний і мультиплікативний ефект. Вони послаблюють фінансову стабільність держави, підривають довіру до інститутів ринку, знижують якість податкового адміністрування і поглиблюють соціальну нерівність. Таким чином, подолання цього явища має бути пріоритетом державної політики, а не лише завданням окремих регуляторів.

Оскільки наслідки ухилення від сплати податків мають деструктивний вплив на економічну систему, особливої актуальності набуває питання пошуку дієвих інструментів протидії. Подальший аналіз доцільно спрямувати на визначення стратегічних і тактичних заходів, здатних мінімізувати масштаби цього явища. На підставі вищенаведеного пропонуємо наступні кластери заходів — правових, організаційних та аналітичних.

1 Законодавчі та нормативні заходи:

1. Уточнення норм ПКУ, що стосуються страхових резервів та моменту визнання страхових доходів — усунення неоднозначностей, які породжують «сіру» зону обліку. (Посилення формалізації методик актуарного оцінювання та визнання резервів).

2. Регламентація перестрахування з нерезидентами: обов'язкове розкриття кінцевих бенефіціарів, доведення економічної обґрунтованості перестраховувальних платежів і умов.

3. Переглянути систему ставок: можливе вирівнювання податкових умов для страхових компаній, щоб прибрати «додатковий» 3 % податку або переглянути, як він застосовується. Це може стимулювати чесне зростання ринку.

4. Підвищити прозорість формування резервів: запровадити чіткі стандарти звітності, можливо — гармонізувати методики резервування

(МСФЗ vs нормативи НБУ) або забезпечити суворіший контроль за їх зміною.

5. Вдосконалити методику контролю страхових резервів;

2. Інформаційно-аналітичні заходи:

1. Створення інтегрованої платформи обміну даними між НБУ, ДПС та іншими органами (включно із доступом до фінансової звітності, структури клієнтів, перестраховувальних контрактів) з урахуванням захисту даних і банківської таємниці.

2. Впровадження аналітики «великих даних» та індикаторів ризику для раннього виявлення аномалій у звітності страховиків (несподівані зміни резервів, нестандартні перестраховувальні потоки, великі перерахунки на нерезидентів).

3. Організаційні та кадрові заходи:

1. Підвищення кваліфікації працівників ДПС і НБУ у сфері страхового обліку, актуарних розрахунків та аналізу перестраховувальних операцій.

2. Залучення незалежних експертів/актуаріїв у випадках складних перевірок або суперечливих рішень щодо резервів.

4. Запобігання зловживанням на ринку:

1. Підтримка прозорості на ринку: вимоги до публічної звітності, включаючи дані про перестраховування й пов'язані сторони.

2. Стимулювання довгострокового страхування (життя, пенсійні продукти) шляхом податкових преференцій для зниження мотивації до агресивної оптимізації у короткостроковій поведінці.

3. Система раннього виявлення ризикованих компаній.

Ухилення від оподаткування страховими компаніями має багатофакторний характер і включає економічні, законодавчі, організаційні та соціально-психологічні чинники. Ефективна протидія вимагає комплексного підходу: посилення контролю, удосконалення законодавства, використання сучасних технологій, підвищення кваліфікації та міжнародного

співробітництва. Реалізація цих заходів забезпечить прозорість страхового ринку та мінімізує податкові ризики.

Висновки. Проблема ухилення від оподаткування страховими компаніями є багатогранною та має значний вплив на фінансову стабільність держави, конкурентне середовище ринку страхових послуг та рівень довіри суспільства до фінансових інститутів. Аналіз української наукової літератури показав, що дослідження цієї теми залишаються фрагментарними.

Встановлено, що ключовими механізмами ухилення є маніпуляції з резервами, складні перестраховальні схеми, операції через афілійовані та нерезидентні структури.

Для ефективної протидії ухиленню запропоновано комплекс заходів: удосконалення законодавства та нормативних актів, підвищення прозорості фінансової звітності, інтеграцію інформаційно-аналітичних систем, впровадження сучасних індикаторів ризику, підвищення кваліфікації податкових та регуляторних органів, а також активне використання міжнародного досвіду.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності податкової системи, мінімізації податкових ризиків у страховому секторі та забезпеченню справедливості і прозорості ринку страхових послуг. Проблема ухилення від оподаткування страхових компаній залишається актуальною і потребує подальших системних досліджень, особливо з урахуванням сучасних аналітичних технологій і глобальних тенденцій розвитку фінансового ринку.

Література

1. Бірюкова І. Г., Гончаренко А. В. Запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні: зарубіжний досвід. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2023. Вип. 3(12). С. 202-210.

2. Воронкова О. М. Сучасний стан та перспективи податкового регулювання страхової діяльності в Україні. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 42. С. 164-171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2019_42_21.
3. Дропа Я. Б., Замасло О. Т., Андрущак Г. С. Ухилення від оподаткування в Україні: причини та способи протидії. *Ефективна економіка*. 2024. № 8. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/4441/4476>
4. Зінченко К. О., Данік Н. В., Рудь І. Ю. Проблеми оподаткування страхових організацій та шляхи їх вирішення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 6(70). С. 200-203.
5. Квасовський О. М., Стецько М. В. Сучасні трансформації та проблемні аспекти оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків в Україні. *Світ фінансів*. 2017. № 3. С. 19-33.
6. Ковальчук К. Ф., Петрова Л. В. Стимулювання розвитку страхової діяльності через механізм оподаткування доходів страхових компаній. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 815-820
7. Новосьолова О. С. Оподаткування страхової діяльності: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 14. URL: <https://www.researchgate.net/publication/382294387>
8. Парфентій Л. А. Ухилення від сплати податків в Україні: причини та методи боротьби. *Економіка. Фінанси, грошовий обіг і кредит. Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 290-294.
9. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 17.10.2025).
10. Попович Д., Герило А., Костів М. Особливості оподаткування страхового бізнесу на сучасному етапі. *Молодий вчений*. 2021. № 9(97). С. 61-65. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-9-97-14>

References

1. Biriukova, I.H. and Honcharenko, A.V. (2023), "Prevention of evasion of taxes, fees (mandatory payments) in Ukraine: foreign experience", *Irpins'kyj iurydychnyj chasopys: naukovyj zhurnal*, vol. 3 (12), pp. 202-210.
2. Voronkova, O.M. (2019), "Current state and perspectives of tax regulation of insurance activities in Ukraine", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 42, pp. 164-171, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2019_42_21 (Accessed 4 November 2025).
3. Dropa, Ya.B. Zamaslo, O.T. and Andruschak, H.S. (2024), "Tax avoidance in Ukraine: causes and methods of prevention", *Efektivna ekonomika*, vol. 8, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4441/4476> (Accessed 4 November 2025).
4. Zinchenko, K.O. Danik, N.V. and Rud', I.Yu.(2020), "Problems of taxation of insurance organizations and ways of their solution", *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 6 (70), pp. 200-203.
5. Kvasovskyi, O.M. and Stetsko, M.V. (2017), "Modern transformation and problematic aspects of taxation of the financial results of insurers in Ukraine", *Svit finansiv*, vol. 3, pp. 19-33.
6. Koval'chuk, K.F. and Petrova, L.V. (2018), "Stimulation of development of insurance activity through the insurance company's income taxation mechanism", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 14, pp. 815-820.
7. Novosolova, O.S. (2024), "Taxation of insurance activities: domestic practice and foreign experience", *Problemy suchasnykh transformatsij. Serii: ekonomika ta upravlinnia*, [Online], vol. 14, available at: <https://www.researchgate.net/publication/382294387> (Accessed 4 November 2025).

8. Parfentij, L.A. (2018), “The Tax Evasion in Ukraine: Causes and Methods of Countering”, *Ekonomika. Finansy, hroshovyj obih i kredyt. Biznes Inform*, vol. 3, pp. 290-294.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 17 October 2025).

10. Popovych, D. Herylo, A. and Kostiv, M (2021), “Features of taxation of insurance business at the present stage”, *Molodyj vchenyj*, vol. 9(97), pp. 61-65.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2025 р.